

ומאיתם וארבעים ושמונה מתוכם, הם עשה, כנגד מנין איבריו של אדם, שכל אבר ואבר אומר לו עשה מצוה (25).

אמר רב המנונא: מאי קרא? —

[דברים לג] "תורה צוה לנו משה מורשה"

"תורה" — בנימטריא שית מאה וחד סרי כד-א חוי, [שש מאות ואחד עשרה] שהם מנין המצוות שנמסרו לכלל ישראל מפי משה רבינו.

שהרי שתי המצוות, אנכי, ולא יהיה לך, מפי הגבורה שמענום, דכתיב "אחת דיבר אלהים ושתיים זו שמעתי". כלומר: אנוכי, ולא יהיה לך.

וביחד הם שש מאות ושלוש עשרה מצוות.

[סימן המשמ"ק ס"ק]:

ג. וכן אצל שלמה נמי, מנין שנגלה אצלו רוח הקודש? אולי הוא ידע שזאת האם, מדהא [מזה שהאם הזאת] קא מרחמתא [ריחמה על התינוק] וחה [והאם השניה] לא קא מרחמתא [לא ריחמה], ואם האם שריחמה רק הערימה עליו שמרחמת, אם כן האם השניה היא אמו, ומדוע לא ריחמה על התינוק, אלא מוכרח שהאם שריחמה לא הערימה.

אלא, אין ראיות מהפסוקים שנגלה שם רוח הקודש, ורק גמרא — יש קבלה על כך.

דרש רבי שמלאי:

שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה בסיני (24),

שלוש מאות וששים וחמש מתוכם, הם לאוין, כמנין ימות החמה שכל יום ויום מימות החמה מזהיר עליו שלא לעבור איסור.

ריב"ן.

שלשון נצטוו ישראל משמע שהחובה על כל ישראל לקיים תרי"ג מצוות, וכן מוכח מלשון המדרש [תנחומא פ' כי תצא] שכל אבר וכל יום אומרים לו לאדם שיעשה בו מה שמגיע לחלקו, או שלא יעשה בו מה שהוא בחלקו, וקשה שהרי יש הרבה מצוות שאינן על היחיד אלא על הציבור, וכן יש הרבה מצוות שתלויות בפעולה מסוימת, ואפשר שלא יגיע האדם לקיומם, בהעדר הפעולה ההיא, וכמו המצוות שנצטוונו בעבד עברי ועבד כנעני וארבעה שומרים, והעשים והלא תעשים שבנוזר ומצורע, ומצוות הכהנים וטמאים, וזולתם אלו, הרבה מצוות שאין האדם בא לחיובן.

ותירץ, שהיות וישראל נעשו ערבים זה לזה, והם נענשים ונתפשים זה בעון זה, אם כן נמצא

24. בספר מעלות התורה [לר' אברהם אחי הגר"א] כתוב: ושמעתי מאחי הגאון ז"ל שורש הדבר, שבודאי אין לומר שלא יכנסו תחת גדר המצוות רק תרי"ג ולא יותר וכו', אלא באמת כל דבור ודבור בתורה שיצא מפי הגבורה הוא מצוה בפני עצמו, והנה באמת המצוות רבו ועצמו מאוד עד אין מספר וכו', ועל זה אמר דוד המלך עליו השלום, "לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאוד", ומה שהוזכר תרי"ג מצוות אינם אלא שורשים, אבל הם מתפשטים לענפים הרבה ע"כ.

25. הקשה המבי"ט בקרית ספר [בהקדמה],

עושה אלה — לא ימוט לעולם”

א. “הולך תמים” — זה אברהם, דכתיב (בראשית יז) “התהלך לפני והיה תמים”.

ב. “פועל צדק” — כגון אבא חלקיהו, שנמנע מלהגיד שלום לחכמים בזמן עבודתו כשכיר יום [תענית כג].

ג. “ודובר אמת בלבבו” — כגון רב ספרא.⁽²⁾ שהיה לו חפץ אחד למכור, ובא אדם לפניו בשעה שהיה קורא קריאת שמע, ואמר לו אותו אדם — תן לי את החפץ בכך וכך דמים, ולא ענה לו רב ספרא מפני שהיה באמצע קריאת שמע, ואותו אדם היה סבור שהוא לא מסכים בסכום שנקב, והוסיף על הסכום, ואמר תנהו לי בכך יותר.

לאחר שסיים רב ספרא את קריאת שמע, אמר לו — טול את החפץ בדמים שאמרת בראשונה, מפני שבאותן דמים היה דעתי ליתנם לך.⁽³⁾

מתמעטים והולכים, ביקש רחמים והעמידם על י”א מצוות, שעל ידם יגן עליו הקב”ה מיצר הרע.

ויש שכתבו לפרש, שעל ידי מצוות אלו יגיע לקיום כל המצוות כולן.

ויש שכתבו שאלה הם כללים הכוללים את כל התורה כולה.

ויש שכתבו שדוד פירש המצוות שיש בהם שכר גדול.

2. המעשה שהיה עמו, הובא בשאלת פרשת יחי שאלתא ל”ו

3. כתב המהרש”א: כתב המרדכי בפ”ק

וממשיכה הגמרא להביא את דברי רבי שמלאי:

בתחילה, בדורות הראשונים, היו כלל ישראל צדיקים, והיו יכולים לקבל עול מצות הרבה, אבל דורות האחרונים לא היו צדיקים כל כך, ואם באו לשמור את כולן, אין לך אדם שזוכה. ולכן בא דוד והעמידן על אחת עשרה, כדי שיזכו אם יקיימו את י”א מצוות הללו⁽¹⁾, [וכן כל דור שעבר, היו הולכין וממעטין, כמו שיתבאר בהמשך].

ואלו הן אחת עשרה המצוות שהעמידן דוד: דכתיב: [תהלים טו] “מזמור לדוד. ה’, מי יגור באהלך, מי ישכון בהר קדשך? —

[א] הולך תמים [ב] ופועל צדק [ג] ודובר אמת בלבבו. [ד] לא רגל על לשונו, [ה] לא עשה לרעהו רעה, [ו] וחרפה לא נשא על קרבו. [ז] נבזה בעיניו נמאס, [ח] ואת יראי ה’ יכבד. [ט] נשבע להרע ולא ימיר, [י] כספו לא נתן בנשך, [יא] ושוחד על נקי לא לקח.

שכל אדם יכול לקיים כל המצוות, אותן שהם בגופו יקיימו, ואותן התלויות בפעולה מן הפעולות, ימחה באחרים אם לא יקיימום או יסייע להם בעשיית המצוות ויחשב לו כאילו הוא עצמו עשאם.

ועוד תירץ, שכשיקבל האדם לעשות כל מה שנצטווה מפי הגבורה הרי הוא כאילו עשאן, והקבלה תיחשב כמעשה.

1. כתב הרמ”ה [הביאו הכותב בעין יעקב]. שאין הכוונה שעל ידי מצות אלו בלבד יזכה לחיי העולם הבא, אלא שבתחילה רק מי שהיה מקיים את כל התורה כולה, היה הקב”ה מסייע לו להגן עליו מיצר הרע, וכיון שראה דוד שהדורות

כוכבים, (5) ולכן גירר את עצמות אביו במטה של חבלים.

ח. "ואת יראי ה' יכבד" — זה יהושפט מלך יהודה, שבשעה שהיה רואה תלמיד חכם, היה עומד מכסאו, ומחבקו ומנשקו, וקורא לו, [אבי אבי], רבי רבי, מורי מורי. (6)

ט. "נשבע להרע ולא ימיר" — כרבי יוחנן. דאמר רבי יוחנן, אהא בתענית עד שאבא לביתי. שהיה נשבע כך כנגד יצר הרע, שהיה אומר כך כדי להשתמט מאנשי ריש גלותא שהזמינוהו לסעוד עמהם [תענית יב]. (7)

י. "כספו לא נתן בנשך" — אפילו ברבית עובד כוכבים. שאינו מלוה בריבית אפילו לגוי, כדי שלא ימשך ויבוא להלוות לישראל בריבית. (8)

ד. "לא רגל על לשונו" — זה יעקב אבינו, שלא רצה לשקר מתחילה כששלחה אותו אמו להביא מטעמים ליצחק, דכתיב [שם כז] "אולי ימושני אבי, והייתי בעיניו כמתעתע". אלא שאמו הכריחתו על פי הדיבור, כמו שנאמר "עלי קללתך בני", ובתרגום "אלי אתאמר [נאמר] בנבואה, דלא ייתון לוויטא [שלא יבואו קללות] עלך, ברי". ה. "לא עשה לרעהו רעה" — שלא ירד לאומנות חבריו. (4)

ו. "וחרפה לא נשא על קרובו" — זה המקרב את קרוביו. שלא סובל את חרפת קרובו.

ז. "נבזה בעיניו נמאס" — מי שנמאס להקב"ה, נבזה הוא בעיניו של אדם. זה חזקיהו המלך, שניבזה היה בעיניו אביו שנמאס לפני הקב"ה בעובדו עבודת

ממדת חסידות יש להמנע מזה. ועיין עוד בדבריו שם, שיסוד האיסור הוא מן התורה, מדברי הכתוב "שם - שם - שם לו חוק ומשפט". ועיין בקהילות יעקב ב"ק סוף סימן א.

5. כך פירש הריב"ן, אבל רש"י בסנהדרין פירש, שחזקיהו עצמו נתבזה ונמאס בפני עצמו שלא חש לכבודו במקום קידוש השם.

6. הגמרא בכתובות קג ב מבארת שכל זה הוא לגבי הנהגה בצנעא. אבל בפהרסיא, צריך המלך לנהוג ביד רמה, ולהטיל אימה. וכן פסק הרמב"ם בהלכות מלכים ב ה.

7. והשתמט מהם משום שלא רצה להיניח מבני אדם. מהרש"א בח"א.

8. כתב המאירי: אף על פי שרבית של גוי

דקדושין, שהמעלה בזה, שהיה מקיים את מה שחשב אפילו בדברים שהם של הדיוט, כדין הקדש, שהדין בהקדש שקנה במחשבה כמו שנאמר "כל נדיב לב", והוא הקדיש את דברי החולין שלו כאילו הם דברי קודש, וכענין זה אכלו החסידים את מאכלי החולין שלהם, על טהרת הקודש, והיא המתכונת השלמה, שכל דיבורו ומאכלו יהיה קודש.

4. עיין שו"ת חתם סופר [חו"מ סי' ע"ט סוד"ה מהפך השם השני] ושו"ת חות יאיר [סי' מ"ב], שבענין ירידה לאומנות חברו יש שלשה חילוקים, יש אופן שאסור מן הדין, ויכול בעל האומנות לעכב על חברו שלא ירד לאומנותו [כגון האופן שהובא בבבא בתרא כא, ב]. ויש אופן שמן הדין אינו יכול לעכב, רק מכל מקום אסור ונקרא רשע [כגון האופן שהובא בסנהדרין פא, א]. ויש אופן שמותר גם לכתחילה, ורק

את כל אלה לא ימוט, אם כן יקשה, הא דכתיב בקרא אחריו [ויקרא יח, כד] בפרשת עריות "אל תטמאו בכל אלה".

וכי התם נמי נוכל לפרש, שדווקא אם עובר [בכולהו⁽⁹⁾] הוא דמטמא, שהאיסור לטמא עצמו באיסור עריות הוא רק אם הוא עובר על כל איסורי עריות, אבל אם מטמא עצמו רק בחדא מינייהו, לא נאסר לו להטמאות!?

והרי פשוט הדבר שאי אפשר לפרש כן!

אלא לאו, בהכרח, הפירוש שם הוא, שאפילו להטמא באיסור עריות "באחת מכל אלה", אסור. ואם כן, הכא נמי, נפרש גם כאן, כי "עושה אלו לא ימוט", משמעוהו היא, אפילו רק בקיום אחת מכל אלו.⁽¹⁰⁾

כא ישעיהו, והעמידן בדורו על שש מצוות:

ואלו הן המצוות:

דכתיב: [ישעיה לג] "א] הולך צדקות [ב] ודובר מישירים. [ג] מואם כבצע מעשקות, [ד] נוער כפיו מתמוך בשוחר, [ה] אוטם אזנו משמוע דמים, [ו] ועוצם עיניו מראות ברע"

יא. "ושוחר על נקי לא לקח" — אפילו שוחר שהיה רשאי ליקח, כגון רבי ישמעאל ברבי יוסי. שאריסו, שהיה לו דין אצלו, הביא לו את פירותיו שלו עצמו קודם זמנו, ולא רצה רבי ישמעאל ברבי יוסי ליקח ממנו את הפירות קודם זמנו כי חשש לשוחד, על אף שמעיקר הדין אין זה שוחד.

וכתיב על העושה את המצוות הללו, "עושה אלה לא ימוט לעולם".

כשהיה רבן גמליאל מגיע למקרא הזה, היה בוכה,

אמר: משמע מהפסוק הזה כי רק מאן דעביד להו לכולהו, המקיים את כל אלו, הוא זה דלא ימוט. הא אם אינו מקיים אלא חדא מינייהו — ימוט!

אמרו ליה: מי כתיב "עושה כל אלה"?

"עושה אלה" כתיב! ואם כן, משמעות הפסוק היא, אפילו בקיום חדא מינייהו, לא ימוט העושה זאת.

דאי לא תימא הכי, שאם לא נפרש כן אלא נפרש את משמעות הפסוק שרק אם עשה

9. גירסת הרש"ש. כדגריס בגמרא בסנהדרין פא, א

10. הערוך לגר הקשה, שהרי אמרו, בא דוד והעמידן על י"א, ובא אחריו חבקוק והעמידן על אחת [כמו שיבואר בהמשך הגמרא], ואם נפרש בקרא של דוד, שגם אם יקיים רק את אחת מכל אלה "לא ימוט", אם כן מאי רבותיה דחבקוק, אדרבה מה שהעמידן דוד עדיף, שבאחת מכל הי"א יכול לזכות.

ותירץ, שאמנם בקיום אחת מאלה "לא

מותרת כמו שביארנו במקומו, מכל מקום מי שנשקע בהתיר לעצמו רבית של ישראל, כשיתעורר לשוב בתשובה שלמה, צריך להרחיקו בקצה האחרון, ולימנע מכל ריבית אפילו מן המתור לו, דרך רפואת הנפש. והוא שאמרו "מי יגור באהלך וכו'". ונאמר בו "כספו לא נתן בנשך". ודרשו בו אפילו רבית דגוי. וכבר ביארנו בחבור התשובה, שזה המזמור כלו בנוי על בעל התשובה, ובעניני ההנהגות שהוא ראוי לאחוז בהן.

פרותיו שלו עצמו קודם זמנו, ולא רצה ליקח ממנו את הפירות קודם זמנו כדי להיות לו דין.

ה. "אוטם אזנו משמוע דמים" — דלא שמע בזילתא דצורבא מרבנן, ושתיק. שאינו שותק כששומע שמזלזלים בתלמיד חכם אלא מגיב מיד. ומשמעות הפסוק היא, שאזנו אטומה מלשמוע זלזול בצורבא דרבנן מבלי להגיב [ובכך הוא נראה כמי שמקבל את הדברים ומסכים עמם], אלא מיד שהוא שומע, הוא מוחה.

כגון רבי אלעזר ברבי שמעון, שאחרי פטירתו יצאה תולעת מאזנו, והתראה לאשתו בחלום, ואמר לה, תולעת זו יצאה מאוזני מחמת ששמעתי שמזלזלים בצורבא מרבנן ולא מחיתי כמו שצריך למחות. משמע שבחייו היה רגיל לדקדק בכך, ולפיכך הקפיד הקב"ה עליו, על אותו הפעם האחת שלא מיחה.⁽¹³⁾

ו. "ועוצם עיניו מראות ברע" — כדרכי חייא בר אבא.

דאמר רבי חייא בר אבא: זה שאינו מסתכל כשהוא הולך על שפת הנהר⁽¹⁴⁾, כנשים

א. "הולך צדקות" — זה אברהם אבינו דכתיב [בראשית יח] "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו, ושמרו דרך ה'", לעשות צדקה ומשפט".

ב. "ודובר מישרים" — זה שאינו מקניט פני חברו ברבים, שאינו מצער אפילו בדבור.⁽¹¹⁾

ג. "מואם בכצע מעשקות" — כגון רבי ישמעאל בן אלישע שהיה כהן, והובא במסכת כתובות [קה, ב] המעשה, שהביא לו אדם ראשית הגז. אמר לו רבי ישמעאל — מהיכן אתה? אמר לו — ממקום פלוני. אמר לו רבי ישמעאל — וכי משם ועד לכאן לא היה כהן שיכולת לתת לו? אמר לו — יש לי דין אצלך, ואמרתי שאגב אורחא אביא אותו אליך. אמר לו — פסלת אותי מלדון אותך, ולא קיבל ממנו.

ולא רצה ליטול לעצמו, אף על פי שהיה רבי ישמעאל בן אלישע כהן, משום שדומה כאילו עושק את הכהן האחר, שהיה רגיל אותו אדם ליתן לו את מתנותיו.⁽¹²⁾

ד. "נרוער כפיו מתמוך בשוחר" — כגון רבי ישמעאל ברבי יוסי שאריסו הביא לו את

ימוט", אבל "לעלות בהר ה' ולגור במקום קדשו" יזכה רק בקיום כולם.

11. מהרש"א.

ועיין בערוך לנר שהעיר, למה דוקא ברבים, והרי גם בינו לבין עצמו אסור להקניט.

ולכן פירש, שהכוונה היא לתוכחה, שבבואו להוכיח את חברו אשר לא טוב עשה, יוכיחו בינו לבין עצמו.

אבל יעויין בדקדוקי סופרים שגרס בגמרא: שאינו מקניט פני חברו בדברים.

12. ריב"ן.

ומבאר המהרש"א: אף על פי שבגמרא נראה שלא קיבלו משום שוחד, מכל מקום, לאחר שאמר לו "פסילנא לך לדינא" ולא ישב בדינו, יכול היה לקבל, אלא שלא קיבלו משום "עושק".

13. הריב"ן.

14. אף על פי שהוא צריך לעבור דרך שם ואין

ולומדים מזה, וחלא דברים קל וחומר:

ומה דברים כגון הכנסת כלה ולוית המת, שאין דרכן לעשותן בצנעא, לפי שאחרים מתעסקין בהם, והם יודעים מי הוציא את הממון עבור ההוצאות, בכל זאת אמרה תורה "והצנע לכת".

דברים שדרכן לעשותן בצנעא, כגון צדקה הניתנת לעני בסתר, שאין צריך להודיע לשום אדם, על אחת כמה וכמה שצריך לעשותם בצנעא. וזהו שאמר מיכה, שכל דבר צריך לעשות בצנעא.

חזר ישעיהו, והעמידן בדורו על שתיים.

ואלו הן המצוות:

שנאמר [ישעיה נז] "כה אמר ה' —

[א] שמרו משפט [ב] ועשו צדקה"

בא עמוס, והעמידן בדורו על מצוה אחת,

שנאמר [עמוס ה] "כה אמר ה' לבית ישראל: דרשוני, וחיו"

מתקוף לה רב נחמן בר יצחק: אימא כוונת הכתוב, דרשוני בכל התורה כולה, שצריך לקיים את כל מצוות התורה! ?

אלא, בא חבקוק והעמידן בדורו על מצוה אחת,

שנאמר [חבקוק ב] "וצדיק, באמונתו

בשעה שעומדות על הכביסה, שצריכות לעמוד שם יחפות ולגלות שוק כדי לעמוד בנהר.

וכתיב על העושה את המצוות הללו: [ישעיה לג] "הוא מרומים ישכון [וגו']". שהמקיים אלו שש המצוות, הכוללות חלק גדול ממצוות התורה, "הוא מרומים ישכון" — שזוכה למעלה גדולה.⁽¹⁵⁾

בא מיכה, והעמידן בדורו על שלש מצוות:

ואלו הן המצוות:

דכתיב: [מיכה ו] "הגיד לך אדם מה טוב, ומה ה' דורש ממך? כי אם —

[א] עשות משפט [ב] ואהבת חסד [ג] והצנע לכת עם אלהיך".

א. "עשות משפט" — זה הדין, שבית הדין דנים את הדין.

ב. "אהבת חסד" — זה גמילות חסדים

ג. "והצנע לכת" — זה הוצאת המת והכנסת כלה, שכתוב בהם לשון "לכת", "טוב לכת אל בית האבל מלכת אל בית המשתה" [קהלת ז]. ואף שם צריך הצנע, לסעוד במדה נאה, ולשמוח במדה נאה, ולא להנהיג קלות ראש בעצמו.

ויש מפרשים, שאם צריך לתת צדקה עבור הוצאת מת עני, או להכנסת כלה ענייה, יעשה זאת בצנעא, ושלא יספר זאת לכל מי שעדיין לא יודע על כך.⁽¹⁶⁾

15. מהרש"א.

16. רש"י סוכה מט, ב

לו דרך אחרת לעבור, שאם יש לו דרך אחרת אסור לו לעבור שם. ריטב"א. ע"פ הגמרא בבבא בתרא נז, ב

יחיה". (17)

אמר רבי יוסי בר הנינא: ארבע גזירות גזר משה רבינו על ישראל.

באו ארבעה נביאים, וביטלום.

ואלו הן:

א. משה אמר [דברים לג] "וישכון ישראל בטח בדרך עין יעקב". אימתי ישכון ישראל בטח, רק כשהיו צדיקים כעין יעקב.

בא עמוס, וביטלה.

[שנאמר] [עמוס ז] "חדל נא, מי יקום יעקב, כי קטן הוא".

"חדל נא" — אותה ברכה שאמר משה "וישכון ישראל",

"מי יקום יעקב!?" — מי יוכל להיות חסיד כיעקב.

"כי קטן הוא" — קטנים, הם הטובים, שיהיו צדיקים כיעקב.

וכתיב: [שם] "ניחם ה' על זאת [וגו']", שניחם ה' על הברכה שבירך משה.

ב. משה אמר [דברים כח] "ובגוים החם לא תרגיע", שלא יהיה לכלל ישראל מנוחה בגלות.

בא ירמיה, וביטלה. ואמר: [ירמיה לא] "הלוך להרגיעו ישראל", שיהא להם מנוחה בגלותם.

ג. משה אמר [שמות לד] "פוקד עון אבות על בנים",

בא יחזקאל, וביטלה: [יחזקאל יה] "הנפש החוטאת, היא תמות"

ד. משה אמר [ויקרא כו] "ואבדתם בגוים".

בא ישעיהו ואמר: [ישעיה כז] "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ובאו האובדים בארץ" וגו'. מלמד שלא יהיו אבודים בין הגוים.

אמר רב: מסתפינא [אני פוחד] מהאי קרא [מהנאמר בפסוק זה], "ואבדתם בגוים", שמשמעתו כי כלל ישראל חס ושלום ייאבד בין אומות העולם.

מתקיף לה רב פפא: דלמא כוונת הכתוב, שייאבדו כאבידה המתבקשת, והנמצאת לאחר זמן, דכתיב [תהלים קיט] "תעיתי כשה אובה, בקש עבדך".

אלא מסיפא [דקרא] מסתפינא, דכתיב [ויקרא כו] "ואכלה אתכם ארץ אויביכם".

מתקיף לה מר זוטרא [ואיתימא רב אשי]: דלמא כוונת הכתוב, כאכילת קישואין ודילועין, שמקצתם נאכלים ומקצתם אינם נאכלים.

וכבר היה רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך, ושמעו קול המונה של רומי, מפלטה [מבית של רומי] [ברחוק] מאה ועשרים מיל,

והמקיימה הרי הוא מקיים את כל התורה. והמאירי כתב: כל המצות פונות אל תכלית אחת, והוא התכלית שראוי לכל משכיל להדריך

17. הריטב"א מבאר שזו היא האמונה בה' כראוי, בקבלת אלהותו ועול מלכותו, כדרך שנצטוונו בקריאת שמע, הכוללת כל התורה,

והתחילו בוכין, ורבי עקיבא היה משחק [צוחק].

אמרו לו: מפני מה אתה רבי עקיבא משחק?

אמר להם: ואתם, מפני מה אתם בוכים?

אמרו לו: הללו גויים — שמשתחוים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים, יושבין במח והשקט. ואנו — בית הרום רגלי אלהינו שרוף באש, ולא נבכה?!

כד-ב

אמר להן: לכך אני מצחק,

ומה לעוברי רצונו שמשתחוים לעבודת כוכבים שלהם, כך הם יושבים בהשקט ושלוח.

אם כן קל וחומר לישראל, שהם עושי רצונו, על אחת כמה וכמה שישלם להם ה' שכר טוב.

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים,

כיון שהגיעו להר הצופים שמשם רואים את מקום המקדש, קרעו בגדיהם, שכך הוא הדין. (18)

כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים.

התחילו הן בוכין, ורבי עקיבא מצחק.

אמרו לו: מפני מה אתה מצחק?

אמר להם: מפני מה אתם בוכים?

אמרו לו: מקום שכתוב בו [במדבר א] "והזר הקרב יומת", ועכשיו שועלים הלכו בו, ולא נבכה?!

אמר להן: לכך אני מצחק,

דכתיב: [ישעיה ח] "ואעידה לי עדים נאמנים, את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו".

וכי מה ענין אוריה אצל זכריה? והרי אוריה במקדש ראשון היה, וזכריה מנביאים אחרונים היה, במקדש שני.

אלא, תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה.

באוריה כתיב: [מיכה ג] "לכן בגללכם ציון שדה תחרש, וירושלם עיים תחיה, וחר הבית לכמות יער".

ובזכריה כתיב: [זכריה ח] "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם, ואיש משענתו בידו מרוב ימים".

לכן, עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה, הייתי מתירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה.

עכשיו, שנתקיימה נבואתו של אוריה, בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת! (19)

אלעזר, הרואה ערי יהודה בחורבן אומר וכו' וקורע, ירושלים בחורבנה וכו' וקורע, בית המקדש בחורבנו אומר וכו' וקורע, וכו' כיון שהגיע לצופים קורע וכו'.

19. בית הלוי בדרשה ח' מבאר את דברי רבי עקיבא, שהחורבן והשממה של ארץ ישראל

עליו כל פעולותיו, והוא הכונה לעבודת השם. והוא שאמרו "וכל מעשיך יהיו לשם שמים". והוא שדרשו בכאן על כלל המצות, בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר "וצדיק באמונתו יחיה":

18. כמבואר במועד קטן [כו, א], אמר רבי